

NEPŘERUŠENÝ ZÁPAS O ŽENSKÁ TĚLA / IVA ŠMÍDOVÁ

DUDOVÁ, RADKA. 2012. *INTERRUPTCE V ČESKÉ REPUBLICE: ZÁPAS O ŽENSKÁ TĚLA*. PRAHA: SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, v. v. i.

Právo a svoboda rozhodovat o vlastním těle naráží v případě interrupcí hned na několik překážek. Radka Dudová se inspirovala přístupem politických diskursivních rámců a rozkryla ve své analýze klíčové z nich. Argumenty a protiargumenty, které se objevily v dostupných analyzovaných materiálech k interrupcím v českém prostředí od 50. let minulého století, obhajují či potírají interrupce z řady hledisek a je fascinující pozorovat, jak se v podstatě doposud obešly bez toho, aniž by ženám jako občankám bylo právo rozhodovat o svém těle (bezpodmínečně) přiznáno, aniž by se staly subjekty těchto debat.

Kniha Radky Dudové je důležitým příspěvkem do debat jak veřejných (politických), tak odborných. Text může být použit jako archiv s chronologickým záznamem klíčových událostí, které se týkaly interrupcí v České republice po druhé světové válce zhruba do roku 2011. Struktura či logika vyprávění tak může připomenout zapomnětlivým či uvést do obrazu později narozeným téma, jež je v českém prostředí obecně chápáno jako vyřešené velmi liberálně, tedy dostatečně, a jež tudíž nepotřebuje výraznější komentáře či pozornost. Sociologicky klíčovým přínosem pro český akademický kontext je však rámování celého textu, detailně představené v úvodních kapitolách knihy. V nich autorka zevrubně líčí a vysvětluje, jak Foucault a jeho konceptuální následovníci nazírají na soudobé mocenské způsoby organizace společností, rozkrývají způsoby vládnutí celým populacím, což zásadním způsobem ovlivňuje reprodukční chování jejích obyvatel. Zejména jde o kontrolu žen, ženských těl, o regulaci tělesného občanství.

Biomoc, biopolitiku i governmentální, klíčové Foucaultovy termíny pro interpretaci sociální reprodukce, dopl-

ňuje autorka jednak metodologičtějším pojednáním o diskurzech a analýze diskursivních rámců, které umožňují pochopit existující „pravdy“ týkající se interrupcí a biologické reprodukce obecněji. Jednak vymezuje tělesné občanství, koncept rozvinutý zejména Nicolasem Rosem, jakkoli ten jej nazýval biologickým občanstvím (Dudová tak volí kulturní překlad, který jednoznačněji vystihuje vazbu na tělo, zatímco adjektivum „biologické“ má v tomto smyslu podle autorky vágnější, či dokonce zavádějící významy). Analytickým přínosem této perspektivy je rozšířit chápání občanství, vymezeného jako zahrnující práva politická i sociální, popřípadě etnická, ekologická a intimní, zejména o tělesnost. Ta spojuje soukromé s veřejným, a to nejen v rovině sebeurčení, osobních vztahů či sexuality a rolí státu v jejich regulaci, ale právě v doslovném vztahu k tělům lidí. Biologické občanství tak vyjadřuje to, jak „státy“, zpravidla „ve veřejném zájmu“, zasahovaly a stále zasahují do „tělesné integrity těch, kteří jsou považováni za neschopné kontrolovat svá těla“ (Dudová 2012: 17). Interrupce jsou pak jevem par excellence, při jejichž diskursivním rámování se s tělesným občanstvím, biomocí, biopolitikou a governmentální setkáváme.

Nejobsáhlejší část knihy tvoří soupis událostí a procesů vedoucích k legalizaci potratů v Československu v roce 1957 (kořeny mají již v meziválečném ženském hnutí), dále následná praxe a úpravy či jejich absence v totalitním i post-totalitním státě. Jednoznačné výchozí stanovisko autorky a zvolená interpretační perspektiva orientuje čtenáře v logice textu. Ten přináší zejména paralelní či konsekvantní politické diskursivní rámce, jejich vztahy a proměny, které autorka zachytila na základě studia (hojných) pramenných

7. EVROPSKÁ KONFERENCE O GENDEROVÉ ROVNOSTI VE VYSOKÉM ŠKOLSTVÍ / Marcela Linková

Ve dnech 29.–31. 8. 2012 se v norském Bergenu konala 7. evropská konference o genderové rovnosti ve vysokém školství. Konferenci organizovala Univerzita v Bergenu spolu s Výborem pro genderovou rovnost, čest být členkou Mezinárodního poradního výboru měla i autorka této zprávy. Konferenci zahájil rektor Univerzity v Bergenu prohlášením, že v roce 2012 univerzita přijala nový program pro genderovou rovnost, jehož nejdůležitější součástí je zvýšení počtu žen v rozhodovacích a vedoucích pozicích univerzity.

Hlavními tématy konference, která se linula všemi diskusemi, byly otázky měření kvality a excelence, nízké zastoupení žen na vedoucích pozicích a proměňující se výzkumné a vysokoškolské prostředí. O těchto proměnách se diskutovalo nejen v souvislosti s dopadem na vědecké dráhy individuálních vědců a vědkyň, ale také v souvislosti s praktikami nové veřejné správy (new public management) a prosazování programů genderové rovnosti na univerzitách. V tomto ohledu se diskuse v severských zemích zásadně liší od kritik stávajících proměn akademického prostředí v souvislosti se zaváděním praktik nové veřejné správy (např. akademický kapitalismus in Slaughter a Leslie 2001; Shore 2008). Severské země, zejména Norsko a Švédsko, vidí v nové veřejné správě příležitosti pro prosazování genderové rovnosti. Na závěr konference pak proběhl workshop, který se věnoval otázce autonomie univerzit a prosazování genderové rovnosti s názvem Více autonomie – méně rovnosti? Výzkumníci a výzkumnice i tvůrkyň politik ze severských zemí se shodli, že stávající tlak na vyšší autonomii univerzit může mít velice negativní dopad na možnosti „řízení“ (steering) univerzit směrem k opatřením pro genderovou rovnost. V současné době tedy není zřejmé, zda chystané změny nepovedou k tomu, že univerzity se v budoucnu od tématu genderové rovnosti v důsledku zvýšené autonomie neodvrátí. Zároveň také poukázaly na to, že je zásadně nutné rozlišovat akademickou

dokumentů (přepisy parlamentních jednání, soudobý tisk, statistiky a odborná literatura) či analýzy pozdějších akademických reflexí daného fenoménu (odborná literatura a rozhovory s významnými expertními pamětníky). Vedle toho věnuje autorka pozornost klíčovým hráčům, stejně tak jako případné absenci institucí a přístupů, jejichž role se pro interrupce nabízí. Podstatnou část analytické pozornosti tak věnuje Radka Dudová ustavení a fungování „interrupčních komisí“ včetně jejich proměn pod vlivem dominantní politické ideologie, roli expertů (nejprve gynekologů, později i psychologů) i absenci tématu tělesného občanství v agendě českých ženských organizací po roce 1989 apod. Proměnu pozoruhodně ilustrují obsahy článků v časopise *Vlasta*.

Za velmi přínosné považují doplňkové kapitoly knihy věnované nedobrovolným sterilizacím, přístupu k interrupcím pro migrantky a srovnání dopadů diskursivního rámování interrupcí s dalšími oblastmi tělesného občanství žen spojeného s reprodukcí – prenatalní screeningy a (iniciativy za) změny v porodnictví. Zejména kapitola ke sterilizacím důsledně dotahuje výklad biomoci, biopolitiky a governmentality v režimu státního socialismu (i jeho kontinuitu po roce 1989). To společně se samotným stručným závěrečným konstatováním knihy navázaným na výchozí teze tvoří pojítka mezi důkladnou teoretickou přípravou čtenářů v úvodních kapitolách a poměrně deskriptivními kapitolami v jádru knihy. (Autorka sama reflektuje na s. 112–113 popisný charakter svého dosavadního přístupu a v závěru nabízí opět analytičtější, teoreticky rámovaný výklad.) Kapitolám mezi úvodem a závěrem ovšem stále zůstává nedocenitelná „archivní“ či snad učebnicová hodnota i srozumitelně a přehledně podaný výklad, včetně užitečných shrnutí a občas i opakovaných pasáží. I ony mají své místo; připomenou důkladným čtenářům případně již pozapomenuté souvislosti, ale zároveň umožní snáze se v textu zorientovat těm, kdo čtou jen vybrané pasáže.

Tematicky stěžejní kapitoly knihy jsou poměrně bohaté na popis procesů, jež vedly ke konkrétním úpravám, nebo

jim naopak zabránily. Nelze je v kostce reprodukovat na několika řádcích recenze. Shrnu proto jen rozkryté diskursivní rámce, jež se prolínaly etapami „dějin interrupce“ na území České republiky, přičemž je symptomatické, jak jsem uvedla výše, že od legalizace interrupcí až do současnosti v českém prostředí nejsou (až na výjimku z raného období příprav prvního zákona a spíše ojedinělé příklady ze současnosti) rámovány diskursem „občanských práv“ ani specificky práv ženských. Od počátku byly interrupce diskursivně rámovány v souvislosti se „zdravím“ žen, a to zdravím vymezeným medicínským diskursem. Ovšem poměrně pestrout škálu nabývalo to, co zrovna ono zdraví znamenalo a kam byly ženy a jejich reprodukční strategie směřovány. Zpočátku měla interrupce sloužit jako opatření pro „zdravější mateřství“ (v době budování socialismu i normalizace tak byla vnímána jako legitimní či přinejmenším celkem běžně praktikovaná „antikoncepce“), později byl tento rámec doplněn o rovinu apelu na „zdravou populaci“ a proti „strádání nechtěných dětí“, a ještě později byl klíčový diskurs „zdravého mateřství“ modifikován (po zavedení možností miniinterrupcí) na „bezpečnější interrupce pro ženské zdraví“. Ve všech obdobích byly diskuse rámovány blahem a zdravím populace či zdravého mateřství spíše než snahou dát ženám subjektivitu, tedy svobodu, právo či možnost rozhodovat nad vlastním tělem. V době, kdy se poměry uvolnily a interrupční komise byly nakonec zrušeny, stále zůstala hlavním argumentem blahosklonnost státního zřízení, „jehož vyspělost již poskytuje dostatek předpokladů..., aby ženy mohly“ samy rozhodovat, zda těhotenství ukončit či nikoliv (s. 83).

Rezonance totalitních diskursů v období po roce 1989 poodhaluje a pojmenovává autorka jako nepokryté pokračování v tehdy začaté eugenice (doporučení k interrupci ze zdravotních důvodů v případě, že plod je prenatalním screeningem diagnostikován jako „vadný“ nebo je vadou i jen ohrožen, stejně tak větší tolerance interrupcí u „méně žádoucích populací“, zejména sociálně slabých a romských).

autonomii a institucionální autonomii. Prosazování genderové rovnosti severské země jednoznačně vnímají jako otázku sociální spravedlnosti a v tomto ohledu trvají na tom, že jde o hodnotu, kterou by měl stát hájit a prosazovat vůči různým sektorům společnosti, včetně vysokoškolského a akademického sektoru. Tlak na růst institucionální autonomie tomu může stát v cestě.

Kvóty, zejména pro vedoucí a rozhodovací pozice, byly častým tématem. První dvě zvané přednášky, které přednesla Mari Teigen z Institutu pro sociální výzkum v Oslu a Curt Rice, prorektor pro výzkum na Univerzitě v Tromsø, se ke kvótám přihlásily s jednoduchým argumentem: KVÓTY FUNGUJÍ. Mari Teigen uvedla, že přes velkou podporu genderové rovnosti v Norsku přetrvává stav, kdy jsou přijímány spíše ad hoc iniciativy a chybí dlouhodobé programy podpory genderové rovnosti na trhu práce. V Norsku pokračuje diskuse o „preferenčním zacházení“ (preferential treatment), přičemž diskuse je nejživější právě v oblasti akademického prostředí. V současné době je vládou projednávána tzv. Bílá kniha II. Politika pro rovnost: stav a řešení zaměřená na změnu situace, která navrhuje doporučení zavést extra body pro méně zastoupené pohlaví ve vzdělávacím systému a systém stipendií v oborech, kde je nepoměr v zastoupení pohlaví větší než 80:20 (ICT a technika z hlediska nízkého zastoupení žen). Jedním z problémů vzdělávacího systému je silná genderová segregace v oblastech specializované odborné přípravy (obecné vzdělávání je ale vyrovnané s 55% zastoupením žen a 45% zastoupením mužů). To se posléze odráží ve struktuře trhu práce. Curt Rice se zaměřil na to, jak argumentovat pro genderovou rovnost v rámci institucí a vůči vedení institucí, které nejsou vždy genderové rovnosti nakloněny. Uvedl, že argument spravedlnosti (genderová rovnost je správná věc) používáme 100 let, všichni o něm vědí a v současné době nemá v Evropě již příliš velký efekt. Navrhuje tedy používat argument, že genderová rovnost je také „chytrá“ věc – vede k větší efektivitě a produktivitě skupin. Jeho argument do značné míry odpovídá stávajícímu přístupu Evropské komise, která také zdůrazňuje tzv. obchodní argu-

Přetrvalo také vnímání ženy jako dočasné „nádoby“, jež se má podřidit dítěti (novému občanovi), nebo dokonce posiluje legitimita sebeobětování, kdy žena, aby naplnila normativní ideál ženské biografie – mateřství – za každou cenu, mnohdy nevratně poškozuje vlastní tělo a zdraví (s. 126).

Text zahrnuje i analýzu parlamentních debat k interrupcím v obdobích legislativních změn či pokusů o ně až do roku 2011. Ta se však spíše zaměřila na vyjmenování argumentů diskutujících stran, které jsou sice přiřazeny do jinde definovaných diskursivních rámců a kdy rámce jsou vymezeny i aktérům novým, ale myslím, že tato část archivu nabízí barvitější interpretační potenciál ještě pro další doplnění. Jinde Dudová prezentuje organizace aktivní na poli (ženských) reprodukčních práv. Tady by pomohlo zahrnout i ty, jež působí mimo metropoli (řada z nich je sdružená v České ženské lobby, o níž text referuje), například brněnská Liga lidských práv nebo pilířová aktivita NESEHNUTÍ „Ženská práva jsou lidská práva“. Analyticky zajímavý přístup nabízejí i křesťansky profilované organizace, které se angažují v alternativních přístupech k porodu (ale na poli interrupcí by se nejspíše držely své „pro life“ strategie).

Jako doplnění přehledu zdejšího soudobého konceptuálního rámování ženských práv Radka Dudová překvapivě neuvádí texty Zuzany Kiczkové a Etely Farkašové či jinak uváděné Aleny Heitlingerové z kultovního sborníku Nanette Funk a Magdy Mueller *Gender Politics and Post-Communism. Reflections from Eastern Europe and the Former Soviet Union* (Routledge 1993). Ty totiž (vedle dalších českých příspěvků) také tematizují nezdařenou ženskou emancipaci a transformující se status žen optikou ženských reprodukčních práv, a to i pokud jde o interrupce.

Překvapivým výsledkem kvalitní analýzy Radky Dudové pak není fakt, že interrupce byly již od počátku rámovány jednoznačně aktuálním medicínským expertním diskursem, později doplněným o psychologický, ale robustnost rezonance tohoto rámce nejen s veřejným míněním, ale

také s totalitním státně socialistickým politickým diskursem, což autorka důkladně rozvinula v jiném ze svých textů, publikovaném letos v časopise *Politics & Gender* (č. 8, s. 123–144). Veřejné mínění souznělo s lékařským rámováním těla (interrupcí) i polarizujícím přístupem zdůrazňujícím biologické odlišnosti ženských a mužských těl, a tudíž společně legitimizovaly vyloučení žen z určité oblasti občanských práv. Akademickým přínosem knihy je také důkladně odvedená práce v posílení legitimacy užití Foucaultových konceptů na totalitní státní režimy, nejen, jak nejčastěji bývá využito, k popisu demokratických zřízení. Dudová tuto linii ještě posílila v již připomenutém anglicky publikovaném článku v *Politics & Gender*: „Regulation of Abortion as State-Socialist Governmentality: The Case of Czechoslovakia“.

Podle mého názoru Dudová nabízí velmi hodnotný vhled do přehlížené problematiky a srozumitelně jej jednak rámuje a jednak otevírá dalším možným přístupům. Autorka se zaměřila na tělesné občanství žen a jeho průniky s diskursivním rámováním interrupcí. Ukazuje tak absenci „ženských práv“ v rámování interrupcí a dominanci lékařsky vymezeného „zdraví žen a populace“. Dalším možným přístupem, jenž by vhled do mocenských vztahů regulace a kontroly reprodukce, ženských těl, populace také rozjasnil, by mohlo být, pokud by se důkladněji zaměřil na srovnání sad expertních vědění, jež v různých fázích institucionalizace interrupcí do debaty vstupovaly. Autorka se tématu okrajově několikrát dotkne, například ve zmínce o Nicolasi Roseovi v souvislosti s vládou nových expertních vědění (s. 126) či v popisu počátku debat o interrupcích. Kniha takto pomíjí mocenskou hru mezi autoritativním biomedicínským přístupem k ženským tělům (a k reprodukci) a přístupy alternativními (historicky jde např. o potlačení role a „praktického vědění“ porodních bab, které je oživováno v některých současných kritikách biomedicínských přístupů (objektivizace těla, technologizace apod.).

ment v argumentaci s externími aktéry, zejména členskými státy. Z pléna byl tento přístup posléze kritizován. Je sice možná pravda, že díky diverzitě budou výzkumné týmy pracovat lépe a efektivněji, což se zcela jistě projeví na hodnocení takového týmu a jeho produktivitě, není ale vůbec zřejmé a jisté, že to bude mít pozitivní dopad na ženy, které v takových týmech pracují, jejich kariérní možnosti a zejména kariérní postup. Curt Rice hovořil o třech příkladech výzkumů, jejichž výsledky poukazují na výhody genderové rovnosti. První se týká skupinové dynamiky v malých skupinách a toho, jak se projevuje tlak minority a tlak majority. Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že pokud je minorita vystavena tlaku majority, dochází u ní k poklesu kreativity, naopak tlak minority na majority vede k tomu, že se rozšiřuje tvořivost celého týmu. Tento výzkum také poukazuje na fakt, že homogenní skupiny mnohem rychleji konvergují k jednomu názoru. To sice může být příjemné a jednoduché, nevede to ale nutně k nejlepším výsledkům, neboť jiné interpretace a pohledy vůbec nepřijdou ke slovu. Druhý výzkum, který Rice připomněl, byl publikován v článku s názvem „Paradox meritokracie v organizacích“ (Castilla, Bernard 2010). V rámci tohoto experimentu jsou osobám předkládány k hodnocení identické projekty nebo CV, jediná věc, která je odlišuje, je jméno – ženské či mužské. Výzkum ukazuje, že dochází k tomu, že pokud jsou osoby provádějící hodnocení před hodnocením samotným upozorněny na to, že pro danou instituci je hodnota genderové rovnosti důležitá, je hodnocení žen a mužů ještě rozdílnější ve smyslu horšího hodnocení žen než v případě, že takové upozornění hodnotitelé nedostanou – odtud název paradox meritokracie. Třetí výzkum byl nedávno publikován v Science (Balafoutas, Sutter 2012) a prokazuje, že kvóty nevedou ke snížení kvality, jak je často traktováno, ale naopak, k jejímu zvýšení. Daný výzkum ukazuje, že pokud jsou v systému kvóty¹, výběrového řízení se účastní mnohem větší počet žen, přičemž se účastní všechny vysoce kvalifikované ženy, které v dané skupině jsou. Interpretace tohoto výzkumu říká, že pokud ženy mají alespoň minimální pocit, že mají šanci uspět, potom se soutěže

Z popisných pasáží je navíc zřejmé, že zejména v prvních letech „prosazování interrupcí“ šlo také o vyjednávání, přesněji mocensky značně nerovnou hru, autoritativního vědění lékařů s „andělíčkářkami“ a jinak „nesvědomitými osobami“ (s. 50).

Tehdejší argumentace a postupy mohou pomoci porozumět i souladu a nesouladu jazyka diskursivních rámců, kterými je navozováno tělesné občanství do agend občanských, zejména ženských organizací v dnešní době. A mohly by také vnést vysvětlení a dílčí pochopení do zcela po-

larizované debaty o praxi porodů v českém prostředí – to však jistě až v jiném výzkumu. V závěru autorka vymezuje potenciál pro aktuální přerámování dosavadních diskursivních výkladů interrupcí (s. 140), ani tam potenciál alternativních expertních vědění, přitom stále ukotvených v medicínském poli, netematizuje. Ale jak už jsem konstatovala, tento analytický řez si Radka Dudová ani nestanovila jako svůj konceptuální rámec, jen mě k této linii úvah inspiroval. Nijak to neubírá na originalitě, kvalitě, čtivosti, archivační hodnotě a analytickém přínosu recenzovaného díla.

NOVÝ KROK V GENDEROVÉM VÝZKUMU NA SLOVENSKU / ZDEŇKA KALNICKÁ DUDEKOVÁ, GABRIELA A KOL. 2011. NA CESTE K MODERNEJ ŽENE. KAPITOLY Z DEJÍN RODOVÝCH VZŤAHOV NA SLOVENSKU. BRATISLAVA: VEDA, VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED.

Minulý rok byl pro genderová studia na Slovensku výjimečně plodný. Vyšly zde (kromě jiných) dvě významné publikace, které jsou dokladem úspěšně se rozvíjejícího genderového výzkumu na Slovensku. Dá se říci, že obě knihy se vzájemně doplňují, i když pravděpodobně s tímto záměrem nevznikaly. První z nich, kterou editorsky připravily Zuzana Kiczková a Mariana Szapuová s názvem *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*, má výrazně teoretický charakter a soustřeďuje se na aktuální stav problematiky a jejího výzkumu; místem jejího vzniku je Centrum rodových študií Univerzity Komenského v Bratislavě na katedře filozofie a dějin filozofie Filozofické fakulty, a obě editorky jsou filozofky. Druhou je kniha *Na ceste k modernej žene. Kapitoly z dejín rodových vzťahov na Slovensku*. Domovským místem jejího vzniku je Historický ústav Slovenské akademie věd a jejím cílem je zmapovat rodové vztahy na Slovensku v historické perspektivě, a to od konce 16. do konce 20. století.

Obě knihy spojuje především to, že jsou výsledkem slovenského výzkumu, který prezentuje práci poměrně širokého okruhu autorů a autorek. Jsou tedy dokladem toho, že rodová problematika v teoretické rovině, tj. v rovině definice kategorie rodu a problémových okruhů s ní spojených, i v rovině praktické, tj. jako analytická kategorie a výzkumná optika při studiu dějinného vývoje, již na Slovensku zdolmácela. Ve své výzkumné práci je využívá vzrůstající počet vědkyň a vědců, a to nejen jako individualit, ale jako členů a členek komunit, schopných dlouhodobé a úzké kooperace a koordinace. Dokladem úspěšné spolupráce je – v obou publikacích – přítomnost explicitně artikulované a aplikované metodologie (někdy více, jindy méně), jednotné terminologie, dokonce i jistých podobností ve stylové rovině textů a výskyt intertextových odkazů. Liší se tím, že autorkami práce *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy* jsou výhradně ženy (v počtu deseti) se silnější afinitou

účastní. Pokud tento pocit nemají, soutěže se neúčastní ani ty nejlepší. Kvóty tedy neříkají, že uspějí neschopné ženy, ale že žena má vůbec v daném prostředí šanci uspět. Curt Rice tedy uzavřel, že mezi kvalitou a rovností existuje přímý vztah.

V rámci konference se uskutečnily dvě sekce věnované výzkumu kariérních drah. Catherine Egeland v příspěvku „Time and gendered career trajectories in academia“ představila výsledky studie o využívání času na základě deníkových záznamů, kvalitativní studie administrativních systémů a hloubkových rozhovorů. Cílem jejího výzkumu bylo prozkoumat tvrzení, že věda není práce od 9 do 17 a že vyžaduje totální nasazení, že pracovní čas není přesně vyhrazen a mezi profesionálním a soukromým životem panuje vysoká porozita. Oproti těmto tradičním předpokladům, které jsou často začínajícím vědcům a vědkyním předkládány jako norma, její výzkum ukazuje, že věda modelu 9–17 spíše odpovídá, ale že velká část vědců a vědkyň opět pracuje po 20:00 hodině. Významné rozdíly potom existují v tom, že ženy večer pracují méně než muži. Rodičovství v tom nepříliš překvapivě hraje roli: ženy a muži bez dětí pracují prakticky stejně, ale muži s dětmi pracují nejvíce ze všech kategorií a ženy s dětmi nejméně. Phillip Dubach se v příspěvku „Support for dual career couples: a privilege of the elite or the norm“ věnoval problematice dvoukariérních párů. Jeho výzkum ukazuje, že ženy mnohem více než muži žijí s partnerem, který má profesionální kariéru a pracuje nejméně na 80 %. Rozdíly se projevují i z hlediska partnerství: na vysoké pozici je 15 % žen versus 5 % mužů single, přičemž mnohem vyšší procento žen než mužů zůstává bez dětí. U žen je také mnohem vyšší procento rozpadu partnerství či manželství. S tím souvisí i zjištění, že ženy čtyřikrát častěji než muži cítí, že po narození dětí nemají takovou prestiž a podporu jako dříve. Phillip Dubach uzavřel téma s doporučením zacházet s dvoukariérními páry jako normou, podporovat již zaměstnané akademiky, podporovat neprofesionální pracovníky, zejména postdoky, zavést transparentní pravidla profesního postupu a ustavit široké síť pro hledání místa.